

Зелена економија и адаптација привреде на климатске промене, правни приступ

Green economy and adaptation of the economy to climate changes, legal approach

Владан Јолџић¹ / Vladan Joldžić¹

Ред. проф. у пензији Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, Србија /
Retired full time professor of Institute for Criminological and Sociological Research, Belgrade, Serbia

Рад примљен / Received: 25.03.2024, Рад прихваћен / Accepted: 07.05.2024.

Сажетак: Активности у правцу зелене економије, те адаптацији на климатске промене, захтевају ангажман и правне струке, а нарочито зарад заштите од таквих деловања која негативно утичу на животну и радну средину те климу. Отуда је разумљиво зашто обраћамо пажњу на политичко правна питања, истовремено захтеве, на која указује „Зелени договор“ Европске уније, који тражи да се до 2050. г. уклоне емисије које изазивају ефекте стаклене баште, као и да се постигне мала зависност економија од необновљивих ресурса. Практично исте политичко правне захтеве поседује и „Зелена агенда за земље Западног Балкана“. Оба ова текста прописују обавезу адекватније легислативне регулације односа спрам: квалитета вода, ваздуха и земљишта, биоремедијацији земљишних и водних ресурса, органској пољопривреди, циркуларној економији, као и енергетици, посебно обновљивим изворима енергије, декарбонизацији, али и клими.

Кључне речи: Зелени договор, Зелена агенда земаља западног Балкана, адаптација привреде, еколошко-правни приступ..

Abstract: Activities in the direction of the green economy, and adaptation to climate change, require engagement and legal professions, especially for the sake of protection from such actions that negatively affect the living and working environment and the climate. Hence, it is understandable why we pay attention to political-legal-issues, at the same time, the demands indicated by the "Green Deal" of the European Union, which requires that by 2050 to remove emissions that cause greenhouse effects, as well as to achieve a low dependence of the economy on non-renewable resources. The "Green Agenda for the Western Balkans" has practically the same political and legal requirements. Both of these texts prescribe the obligation of more adequate legislative regulation of relations with: water, air and soil quality, bioremediation of land and water resources, organic agriculture, circular economy, as well as energy, especially renewable energy sources, decarbonization, but also climate.

Keywords: Green Deal, Green Agenda of the Western Balkan countries, adaptation of the economy, ecological-legal approach.

¹orcid.org/0000-0001-9277-4211, e-mail: joldzicvladan2@gmail.com; vladanj@eunet.rs

УВОД

У раду који Вам пласирамо оријентисани смо на нека од основних питања за која сматрамо да их треба и правно сагледати када размишљамо о адаптацији привреде у контексту такозване зелене економије. Зашто се инсистира на зеленој економији? То је јасно. Током времена еколошко-политичка, самим тим и правна, свест се све више буди. Јасно нам је да привредно деловање може негативно да утиче на основне еколошке, а природне, вредности које су истовремено и медијуми животне средине: воде, ваздух и земљиште. И то да утиче емитовањем разноврсних загађења (емисијама), што у финалу производи и имисије истих не само у ове медијуме већ и припаднике живог света, али и многобројне привредне продукте. Отуда је јасно зашто обраћамо пажњу на питања која се управо налазе у скупу посебних темата саветовања „Зелена економија и адаптација привреде на климатске промене (Београд, 20-22. април 2024. г.)“, питања на која се пре свега указује унутар тзв. „Зеленог договора“ Европске уније [5], документа коме је основни циљ да се на простору држава чланица ЕУ уклоне емисије које изазивају ефекте стаклене баште, али такође и да се постигне што мања зависност економија од постојећих необновљивих ресурса, те на тај начин успоставе могућности еколошки одрживог а технолошки, економски и социјално прихватљивог развоја друштва-држава. Сви ови циљеви, истовремено и захтеви, присутни су и унутар такозване „Зелене агенде за земље Западног Балкана“ [2], [30], што конкретно значи да и Европска унија као и државе Западног Балкана морају на одговарајући начин да приступе не само формирању државно-правних алата и апарата са најопштијим циљем очувања животне средине за садашње и будуће генерације, већ, да би то постигле, и са циљем да формирају што адекватнију заштиту низа групних заштитних објеката, па тако, пре свега, и регулишући питања од значаја за:

- очување квалитета вода, ваздуха али и земљишних ресурса, истовремено медијума животне средине али и еколошких вредности, што такође подразумева и
- биоремедијацију земљишних и водних ресурса,
- развој органске пољопривреде у развоју зелене економије, потом
- активности у смеру развијања циркуларне економије, затим
- политичко-правни приступ формирању и примени националних планова за енергетику и климу [50], а што подразумева и

- привредни, отуда и технолошки али обавезно и правни приступ енергетској транзицији, те
- развој и примену обновљивих извора енергије, као и
- развој разноврсних мера декарбонизације.

Уколико читалац проучи „Зелени договор Европске уније“ увидеће да је дотичним документом формиран адекватан политичко-правни приступ свим овим напред наведеним циљевима. Приступ који води ка изградњи за то потребних легислативних аката како на оном вишем нивоу - нивоу Европске уније тако, у складу са његовим интенцијама, и оном нижем – нивоу законодавства држава чланица као и оних које желе да то постану. А најопштији циљ, сагледив из завршнице „Зеленог договора Европске уније“, јесте да сама ЕУ и глобално утиче на постизање циљева које је унутар њега дефинисала, а да би на тај начин исти били заиста остварени у пуној мери.

1. ФОРМИРАЊЕ ЕЛЕМЕНАТА ПОЛИТИКЕ И ЛЕГИСЛАТУРЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊА ЗЕЛЕНОГ ДОГОВОРА, ПА ТАКО И УНУТАР РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

У раду који Вам пласирамо, поштујући свеукупни темат саветовања „Зелена економија и адаптација привреде на климатске промене“, али имајући у виду ограниченост простора за излагања о свом научном раду са њим логички повезаним, оријентисани смо не на сва већ само на нека од основних питања за која сматрамо да их треба и правно сагледати када размишљамо о адаптацији привреде у контексту такозване зелене економије. При том се у својим истраживачким напорима крећемо од оних политичко-правних те легислативних текстова најопштијег значаја и највише хијерархије, а који су од значаја за темат којим се бавимо, ка оним нижих нормативно-хијерархијских нивоа. А то за наша истраживања захтева примену нормативно правног, материјално нормативног, као и компаративно-правног метода [48] да бисмо створили реалну слику постојећег унутар нашег правног система, али, такође и оног пожељног, да би се ваљано регулисала права, обавезе као и одговорности физичких и правних лица, укључујући и државе те њених апарата, у односу на животну средину, њене природне и радом створене вредности, у циљу очувања њених еколошких вредности за садашње и будуће генерације, отуда и ваљани социјално-економски те социјално-еколошки статуси и односи.

У овим напорима Вам пажњу посебно оријентишемо на захтеве Европске Уније у вези: заштите природе и животне средине, елиминација загађивања, производње чисте енергије, формирања и развоја еколошки прихватљиве а одрживе индустрије, изградње и реконструкције објеката у складу с еколошким захтевима, еколошки чисте а одрживе пољопривреде, одрживог саобраћаја (који мало или нимало загађује), као и биодиверзитета. Наглашавамо да су прописи, како код нас, тако још и раније, унутар ЕЕЗ и ЕУ, који се односе на речено, током времена формиран у складу са захтевима тренутака појаве и појачавања разноврсних проблема, па тако и оних еколошких, а не по некој могућој логичкој шеми њиховог формирања, развоја и систематизације. При томе им, улазећи дубље у материју, приступамо прво указујући на значај тзв. „Зеленог договора Европске уније“, а потом поштујући им и редослед формирања. Ово чинимо из једноставног разлога што је дотични „Зелени договор“ Европске уније њен својерван „еколошки устав“ који нормативно-хијерархијски надвисује друге легислативне акте од еколошког значаја. У Србији је то „Закон о заштити животне средине“, а одмах испод њега „Закон о заштити природе“, испод којих су такође нормативно-хијерархијски лоцирани наши бројни еколошки те привредно-еколошки усмерени закони као и пратећи подзаконски а легислативни акти.

2. ФОРМИРАЊЕ ЕЛЕМЕНАТА ПОЛИТИКЕ И ЛЕГИСЛАТУРЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊА ЗЕЛЕНОГ ДОГОВОРА, ПА ТАКО И ЗАЖИВЉАВАЊЕ ИСТОГ УНУТАР РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Започињући излагање о елементима легислатуре Европске уније од значаја за остваривање „Зеленог договора“, па тако и унутар Републике Србије, подсећамо читаоце да ЕУ, по основу сада важећег чл. 10А „Уговора из Лисабона“ [34], као и сличних чланова њему претходећих аката, поштује и примењује принципе и елементе уграђене у „Повељу УН“ и међународно јавно право, а нарочито оне из ратификованих легислативних аката. Отуда и елементе „Стокхолмске декларације“ [37], „Извештаја Светске комисије (УН) о животној средини и развоју (Брунтландовог извештаја)“ [35], Аката из Рио из 1992. г. [36], и са њима повезаних докумената: „УН Конвенције о климатским променама“ [33], Кјото протокола [31], Париског акта [32], као и низа њима, сличних по општој а еколошкој намени. Њих је Европска унија поштвала и при формирању „Зеленог договора“.

Анализу легислатуре од значаја за остваривања „Зеленог договора“, па тако и унутар Републике Србије, стартујемо указујући да је сам „Зелени договор Европске уније“ формиран, као својервна политичко-правна иницијатива Европске комисије, са идејом да државе чланице Европске уније буду климатски неутралне са истеком 2050. г. Отуда и да се преиспитају, а ако је неопходно и формирају, како на нивоу ЕУ тако и држава чланица те оних које би да јој се придруже, како смо то већ нагласили, легислативни акти од значаја за: очување еколошких вредности и односа, укључујући и оне неопходне за очување климе, циркуларну економију, реновирање зграда, биодиверзитет, као и еколошки чисту а одрживу пољопривреду. За све ове захтеве од значаја су бројни документи, међу којима су и они формиран:

- 2010. г. - Директива о енергетским перформансама зграда [14], којом су формиран прописи (стандарди) које ваља испоштовати зарад постизања енергетске ефикасности објеката,
- 2018. г. - Директива (ЕУ) 2018/410 о измени и допуни Директиве 2003/87 Европске комисије ради побољшања исплативих смањења емисија из енергетских постројења [15],
- 2018. г. - Уредба (2018/841) о заштити од загађивања атмосфере које негативно утиче на коришћење земљишта, шумарство и пољопривреду, као и успостављању поштовања енергетског оквира до 2030. г. [22],
- 2018. г. - Директива о унапређењу коришћења енергије из обновљивих извора [8],
- 2018. г. – Директива 2018/2002 успоставља оквир мера за унапређење енергетске ефикасности унутар Уније, са циљем да се по објектима поторошња енергије смањи у времену 2020.- 2030.г за 32,5% [9],
- 2019. г. – Регулатива 2019/631 од значаја за градски саобраћај, са посебним освртом на аутомобиле паркиране на улицама [7],
- 2021. г. – Регулатива 2021/1119, која успоставља оквир за постизање климатске неутралности [19] [23], при чему надограђује и Регулативу 401/2009 [20], формирану зарад постојања и рада Европске еколошке агенције [20], као и ону, формирану 2018. г., намењену руковођењу енергетском унијом унутар ЕУ, као и климатски оријентисаним деловањем [21],

- 2021. г. – Предлог Директиве о соларним панелима на крову куће, као и Директива о енергетским перформансама зграда [38],
- 2021. г. - Законске одредбе COM(2021) 805 - Смањење емисије метана у енергетском сектору [18],
- 2023. г. – Регулатива 2023/956 [1], својеврсни легислативни акт усмерен на подешавање граница (стандарда) унутар механизма за контролу поштовања прописане границе угљеника [1],
- 2023. г. – Уредба 2023/857 [27], о обавезујућем годишњем смањењу емисије гасова стаклене баште од стране држава чланица од 2021. до 2030. године, која доприноси испуњавању обавеза из „Париског споразума“ и Уредбе (ЕУ) 2018/1999 о постављању инфраструктуре за алтернативна горива [21],
- 2023. - Уредба 2023/955 [28] о успостављању Фонда за социјалну климу [27],
- 2023. г. - Уредба 2023/956 о успостављању механизма прилагођавања граница емисија угљеника [34],
- 2023. г. - Директива 2023/959 [11], којом се извршила реформа Европског (ЕУ) система за трговину емисијама (ETS),
- 2023. г. – Уредба 2023/1804 о постављању инфраструктуре за алтернативна горива [24],
- 2023. г. - Уредба 2023/1805 [25] о коришћењу обновљивих и нискоугљеничних горива у поморском саобраћају, као и приликом контроле лука,
- 2023. г. – Директива 2023/2413 [10] о промоцији енергије из обновљивих извора, и
- 2023. г. - Уредба 2023/2405 [26] о обезбеђивању једнаких услова за одрживи ваздушни саобраћај.

Европска унија формирајући „Зелени договор“ истим успоставља следеће генералне захтеве:

1. да се економије држава:
 - 1.1. трансформишу у одрживе, уз повећавање еколошких амбиција до 2030., а посебно до 2050. г., при чему би
 - 1.2. све више снабдевају доступном а чистом енергијом, а да
 - 1.3. оријентишу у свом развоју и трансформацији у тзв. циркуларне економије, као и да се

1.4. оријентишу на градњу и реконструкцију објеката тако да исти постану енергетски ефикасни(ји),

1.5. исказу као произвођачи и корисници одрживог а паметног саобраћаја,

1.6. тако организују да пољопривреде постане еколошки пријатељске у производњи хране,

1.7. у свом деловању током времена тако организују да до 2050. г. еколошка загађења животне средине сведу на нулу,

2. да се државе у свом развоју и деловању тако организују да постигну одрживост на нивоу свих својих политика, па тако и:

2.1. тзв. зеленог финансирања, при чему би најмање 30% истог ишло на спречавање климатских промена,

2.2. при формирању и развоју социјално праведних транзиција,

2.3. у финансирању приватног сектора у зеленој транзицији,

2.4. на нивоу мобилизације и појачавања иновација,

2.5. појачавању (активирању) образовања, а посебно оног потребног за зелену економију.

Имајући у виду све напред речено јасно је да је и „Зелена агенда за Западни Балкан“ усмерена у правцу одрживе, а еколошки чистије, економије држава дотичног подручја, те им и дословце, поставља следеће захтеве, и то да државе:

- овог региона успоставе норме и механизме неопходне за борбу са загађењима ваздуха, вода и земљишта аналогним оним у ЕУ, те
- успоставе потенцијале циркуларне економије, као и
- промовишу одрживе методе производње и промета хране, а такође и
- искористите огроман туристички потенцијал региона, уз
- фокусирање напора и на заштиту биодиверзитета као и обнову екосистема.

У складу са амбицијом ЕУ да постане климатски неутрална до 2050. године и државе региона Западног Балкана обавезале су се, на самиту у Софији 2020. г., формирајући „Софијску декларацију о Зеленој агенди (Зеленом договору) [19]“ на низ конкретних акција и мера, при чему су „неке од мера:

- усклађивање са климатским законом ЕУ након његовог усвајања чији је циља да ЕУ буде климатски неутрална до 2050;
- дефинисање енергетских и климатских циљева до 2030. у складу с правним оквиром Енергетске заједнице и правном тековином ЕУ, као и развој и примена националних енергетских и климатских планова са јасним мерама за смањење емисија гасова с ефектом стаклене баште;
- наставак усклађивања са Системом за трговање емисијама ЕУ (ЕУ ЕТС), као и увођење других модела за опорезивање емисија, како би се промовисала декарбонизација у региону;
- ревидирање свих прописа који подржавају прогресивну декарбонизацију енергетског сектора и њихова потпуна примена, пре свега кроз Енергетску заједницу;
- сарадња у припреми процене социоекономског утицаја декарбонизације на сваку земљу и на нивоу региона у циљу праведне транзиције;
- давање приоритета енергетској ефикасности и њено побољшање у свим секторима;
- повећање удела обновљивих извора енергије и обезбеђивање неопходних услова за инвестирање, у складу с правним тековинама ЕУ и Енергетске заједнице;
- смањити и постепено укинути субвенције за угаљ, строго поштујући правила државне помоћи; као и
- предузимање корака у остваривању циљева из иницијативе „Региони угља у транзицији за Западни Балкан и Украјину“ [2].

3. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА - О СТВАРНОСТИ ЛЕГИСЛАТИВНОГ ФОРМИРАЊА И ЗАЖИВЉАВАЊА ЕЛЕМЕНАТА ПОЛИТИКЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊА ЗЕЛЕНОГ ДОГОВОРА

Иако су елементи тзв. „Зелене агенде Европске уније (Зеленог договора)“ формирану још 2019., а прихваћени 2020. г., уз јасно одређене циљеве и временских распона за стартовања њихових остваривања, морамо да нагласимо како исти до сада уистину нису у потпуности остваривани ни од стране најразвијенијих чланица Европске уније, а камо ли оних мање

развијених, међу којима и држава са подручја Западног Балкана. На овом месту указујемо да су практично све државе које јесу пришле „Зеленом договору“ то до сада учиниле не само наоко формално исправно, већ и на други начин - полазећи од елемената могућности и најисплативијих корака својих привреда. При том су се ови њихови практички кораци, од политичко-правног значаја, почели још снажније да исказују по отпочињању војног сукоба у Украјини 2022. г. Па тако, ко прати Ројтерово деловање, из чланка објављеног 27. септембра 2023. [16], увидеће да је, примера ради:

- Британија, како је то 20.09.2023. рекао њен премијер Риши Сунак, донела одлуку да до 2035. г. одложи забрану продаје аутомобила покретаних бензином, али и постизање других промена из климатске стратегије „Европског зеленог договора“;
- Немачка, како је то истакао њен Министар животне средине (24.09. 2023.) дошла до закључка да су мере предложене Агендом прескупе за индустрију, а посебно за грађевински сектор, као и да из тих разлога иде на:
 - продужавање рокова за Агендом предвиђена укидања неких привредних деовања, као и
 - одлагање Агендом предвиђених поштравања разних стандарда,
 - ублажавања и/или одлагања мера које се „ЕУ Зеленом агендом“ захтевају од авио индустрије, као и
 - ублажавања али и одлагање мера које се односе на ауто индустрију.
- Италија, исказима чланова Владе, одбија низ иницијатива и тражи ублажавање мера, као и продужавање рокова, предвиђених Агендом. Па тако и да се умање захтеви директива усмерених на:
 - побољшање енергетске ефикасности зграда,
 - постепено укидање аутомобила са моторима са унутрашњим сагоревањем,
 - смање индустријске емисије,
 - декарбонизацију до 2030. г.
- Холандија, кроз актиноста „Грађанске иницијативе фармера“, исказује став, масовно подржан од стране јавности, да се ограничи претходно од њене Владе усвојен захтев из Агенде да се ограничи употреба азотних ђубрива.

- Пољска Влада је, како наводи Ројтер, отишла корак даље од других држава, па је тако:
 - тужила Брисел - поднела жалбе Суду правде у вези:
 - забране возила са унутрашњим сагоревањем од 2035. године,
 - поштравања мера у циљу смањење емисија,
 - смањења броја бесплатних дозвола за емитовање угљендиоксида,
 - мешања у национално управљање шумама,

а одложила је, под притиском рударских синдиката, план да смањи своје ослањање на одрживе изворе енергије уместо на угљеве.

Имајући у виду све до сада изречено у овом тексту, а такође познајући елементе мозаика законодавства Републике Србије од еколошког али и привредног значаја, наша је жеља да у завршници овог текста укажемо и на неке његове кључне моменте од значаја за адаптацију наше привреде у правцу зелене економије. Како нас прописани простор ограничава у излагању, ми зато током истог указујемо на низ својих радова који Вам омогућавају формирања потпуније слике онога о чему говоримо. Стога Вам, иако су наши дотични реферати, чланци и књиге, штампани од стране научних кућа у земљи и иностранству, указујемо да су пласирани и преко лако Вам доступног сајта (платформе) academia.edu, који препоручујемо да искористите.

Имајући у виду тзв. „Зелени договор“ и „Зелену агенду“, елементе међународног јавног права важеће за њих, као и бројне пратеће им документе, а важеће и за Републику Србију, с обзиром да јесу ратификовани, сматрамо да је законодавство Србије већ прилично богато за то неопходним формално-правним елементима. Елементима пласираним унутар низа закона и пратећих подзаконских аката, њих близу 400. То је видљиво из наших књига које Вам наводимо, међу којима Вас посебно упућујемо на: „Еколошко-правну заштиту животне средине од негативних утицаја појединих привредних грана (2018. г.)“, „Решавање проблема руралног развоја као еколошки пожељног сегмента одрживог развоја (2019) [17]“, а нарочито „Еколошко право (Општи и Посебан део) са посебним освртом на негативне техногене утицаје (2020. г.)“. У свим својим текстовима, улазећи у проблематику

заштите групних објеката понаособ, указујемо прво на уставне основе ове заштите, потом усвојене елементе међународног јавног права, а потом идемо на објашњавање елемената заштите:

- права човека на здраву животну и радну средину,
- природе уопште и њених посебно заштићених вредности, затим
- ваздуха, вода и земљишта као еколошких вредности и медијума животне средине,

да бисмо затим објашњавали еколошко правну заштита од негативних техногених утицаја, па тако и од: 1. централа, а посебно термо централа, као и од преноса енергије, 2. хемијске индустрије и њених производа, а посебно: нафтне фармацеутске и хемијске индустрије од значаја за пољопривреду (нпр. индустрије ђубрива), 3. рударских активности, 4. градње, 5. саобраћаја, 6. активности те продуката што воде ка јонизујућем и нејонизујућем зрачењу, 7. радијационе и нуклеарне сигурности, 7. акцидентних ситуација (индустријских удеса и елементарних непогода), 8. буке, али и 9. негативних техногених утицаја производње отпада као и поступања са истим.

Унутар сваког од ових логичких делова, посебно сагледивих из књиге „Еколошко право (Општи и Посебан део) са посебним освртом на негативне техногене утицаје“, очигледно је да законодавство Републике Србије највећим делом поседује елементе које траже „Зелени договор ЕУ“ и „Зелена агенда држава Западног Балкана“. Ипак, поједини од њих ће током времена, с обзиром да смо у обавези да испоштујемо „Зелени договор ЕУ“ и „Зелену агенду држава Западног Балкана“, морати да се подвргну преиспитивању, легислативним допунама, па и формалним легислативним реконструкцијама. Зато објаснимо неке од ових најважнијих захтева, те за њихово испоштовање могућих легислативних корака.

Имајући у виду да и Србија покреће активности у правцу зелене економије ваља знати да, управо из тог разлога, од 2021. г. поседује „Закон о климатским променама“ [39] и „Уредбу о врстама активности и гасовима с ефектом стаклене баште [51], као и да ће формирати још неке подзаконске акте од значаја за стварно примењивање „Закон о климатским променама“. А такође да се из истог разлога, иако поседујемо „Закон о процени утицаја на животну средину“ [41] и „Закон о стратешкој процени

утицаја на животну средину“ [42], сада ради на изради њихових нових варијанти, као и да се већ размишља о преради њихових пратећих стандарда, то јест њиховом усклађивању тако да исти одговарају и захтевима формираним на нивоу ЕУ.

Такође ваља радити на даљем продубљивању заштите ваздуха тако што ће иста бити проширена доношењем обавезујућих стандарда за дозвољене максималне нивое загађивања од стране објеката малих снага, у складу с Директивом ЕУ 2009/125 о успостављању оквира за постављање захтева за екодизајн за производу у вези са енергијом [13].

И заштита шума, с обзиром на усвојене елементе „Зелене агенде држава Западног Балкана“, мора бити дограђена кроз формирање дугорочног националног програма развоја за шумарство Републике Србије, усклађеног са захтевима постављеним од стране ЕУ, какви су они, примера ради, формирану унутар „Стратегије заштите биодиверзитета до 2030“ [6] као и других објеката чији „зелени“ третман тражи „Зелени договор ЕУ“.

Србија такође треба да и своје прописе који се односе на buku допуни неопходним подзаконским елементима какви су они пласирани унутар „Директиве 2002/49 о процени и управљању буком у животној средини“ [12]. А такође и да донесе она подзаконска акта од значаја за успостављање метода праћења буке, аналогним оним из „Директиве 2015/996“, која то регулише [3].

У финалу Вам указујемо да Република Србија поседује за контролу поштовања ових норми све неопходне инспекцијске службе, као и да практично свака од њих постоји не само по основу наших потреба и закона, већ и зато што смо ратификовали бројне документе међународног права који захтевају њихово постојање и рад, те отуда, без обзира на честе реконструкције Владе Републике Србије, њена министарства увек поседују тим инспекцијским задацима подобне службе, као и њима подређене инспекторате на нивоу покрајина, градова и општина [47].

У завршници овог нашег чланка Вам указујемо и на чињеницу како је, да би се прописане обавезе из важећих закона и пратећих подзаконских аката испоштовале, наша Република, између осталог и радом аутора овог текста, формирала за то неопходне елементе унутар „Кривичног законика Републике Србије“ као и низа других закона, али и такође неопходне привредне преступе [44] и прекршаје [43], [46].

При том је успоставила и за испуњавање дотичног циља и за то такође подобну кривичну одговорност правних лица [40]. Шта више, како Вам наша рана истраживања еколошког криминалитета [45], али и она из периода 2011-2020. г., а на којима је аутор овог текста такође радио, те истим и руководио [49], показују да ми, иако имамо адекватан нормативни, инспекцијски, полицијски, тужилачки те судски апарат, исти у стварности ретко и слабо третирамо. Зато предлажемо да се ови напори у правцу казнено-правног прогона еколошких деликата знатно појачају!

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Carbon Border Adjustment Mechanism, Regulation 2023/956.
- [2] Coal Regions in Transition in Western Balkans and Ukraine, December 2020, managed by the European Commission collaborating international partners: the World Bank, the Energy Community Secretariat, the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), the European Investment Bank (EIB), Poland's National Fund for Environment Protection and Water Management (NFOSiGW), and the College of Europe in Natolin.
- [3] Commission Directive (EU) 2015/996 of 19 May 2015 establishing common noise assessment methods according to Directive 2002/49/EC of the European Parliament and of the Council (Text with EEA relevance).
- [4] COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Guidelines for the Implementation of the Green Agenda for the Western Balkans - An Economic and Investment Plan for the Western Balkans {COM(2020) 641 final}.
- [5] COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS - The European Green Deal, COM/2019/640 final.
- [6] COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS - EU Biodiversity Strategy for 2030 Bringing nature back into our lives, COM/2020/380 final.
- [7] Consolidated text: Regulation (EU) 2019/631 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 setting CO₂ emission performance standards for new passenger cars and for new

- light commercial vehicles, and repealing Regulations (EC) No 443/2009 and (EU) No 510/2011 (recast).
- [8] DIRECTIVE (EU) 2018/2001 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources.
- [9] Directive (EU) 2018/2002 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency (Text with EEA relevance.).
- [10] Directive (EU) 2023/2413 of the European Parliament and of the Council of 18 October 2023 amending Directive (EU) 2018/2001, Regulation (EU) 2018/1999 and Directive 98/70/EC as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652.
- [11] Directive (EU) 2023/959 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 amending Directive 2003/87/EC establishing a system for greenhouse gas emission allowance trading within the Union and Decision (EU) 2015/1814 concerning the establishment and operation of a market stability reserve for the Union greenhouse gas emission trading system.
- [12] Directive 2002/49/EC of the European Parliament and of the Council of 25 June 2002 relating to the assessment and management of environmental noise - Declaration by the Commission in the Conciliation Committee on the Directive relating to the assessment and management of environmental noise, OJ L 189, 18.7.2002, p. 12-25.
- [13] Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for the setting of ecodesign requirements for energy-related products (recast), OJ L 285, 31.10.2009, p. 10-35.
- [14] DIRECTIVE 2010/31/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 19 May 2010 on the energy performance of buildings, 18.6.2010 Official Journal of the European Union L 153/13, poznata i kao Energy Performance of Buildings Directive.
- [15] Directive 2018/410 - Amendment of Directive 2003/87/EC to enhance cost-effective emission reductions and low-carbon investments, and Decision (EU) 2015/1814, poznata i kao Carbon Power Station Directive.
- [16] Factbox-Resistance to green policies around Europe, Reuters, Sep 27, 2023, ca: <https://ekonsultacije.gov.rs/topicOfDiscussionPage/61/1https://www.mre.gov.rs/tekst/sr/1069/-javne-konsultacije-i-javna-rasprava-na-izveštaj-o-strateskoj-proceni-uticaja-inekp-a.php>.
- [17] Joldžić Vladan et al. (2019): Solving the Problems of Rural Development as Environmentally Desirable Segment of Sustainable Development, *Economic Analysis*, 51(1-2), 79-91.
- [18] Legal provisions of COM(2021)805 - Methane emissions reduction in the energy sector. (22)
- [19] Na šta su se zemlje Zapadnog Balkana obavezale potpisivanjem „Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi“? Види: <https://balkangreenenergynews.com/rs/na-sta-su-se-zemlje-zapadnog-balkana-obavezale-potpisivanjem-sofijske-deklaracije-o-zelenoj-agendi/>.
- [20] Regulation (EC) No 401/2009 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the European Environment Agency and the European Environment Information and Observation Network (Codified version), OJ L 126, 21.5.2009, p. 13-22).
- [21] Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council (Text with EEA relevance.).
- [22] Regulation (EU) 2018/841 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on the inclusion of greenhouse gas emissions and removals from land use, land use change and forestry in the 2030 climate and energy framework, and amending Regulation (EU) No 525/2013 and Decision No 529/2013/EU.
- [23] Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law').
- [24] Regulation (EU) 2023/1804 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2023 on the deployment of alternative fuels infrastructure, and repealing Directive 2014/94/EU (Text with EEA relevance).

- [25] Regulation (EU) 2023/1805 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2023 on the use of renewable and low-carbon fuels in maritime transport, and amending Directive 2009/16/EC (Text with EEA relevance).
- [26] Regulation (EU) 2023/2405 on ensuring a level playing field for sustainable air transport (ReFuelEU Aviation).
- [27] Regulation (EU) 2023/857 amending Regulation (EU) 2018/842 on binding annual greenhouse gas emission reductions by Member States from 2021 to 2030 contributing to climate action to meet commitments under the Paris Agreement, and Regulation (EU) 2018/1999.
- [28] Regulation (EU) 2023/955 establishing a Social Climate Fund and amending Regulation (EU) 2021/1060.
- [29] Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism.
- [30] Sofia Declaration on the Green Agenda for the Western Balkans, Sofia on 10th November 2020.
- [31] The Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, UN, 1998.
- [32] The Paris Agreement, UN Climate Change Conference (COP21), Paris, France, on 12 December 2015.
- [33] The United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992.
- [34] Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, OJ C 306, 17.12.2007, p. 1-271.
- [35] UN General Assembly. 42 session, Item 83, 4 August 1987: Development and International Economic Co-operation: Environment. Report of the World Commission on Environment and Development.
- [36] United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992, Documents: Rio Declaration, Agenda 21, and The Convention on Biological Diversity.
- [37] United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm, Stockholm Declaration and Action Plan for the Human Environment.
- [38] Види: „Предлог снажно прерађене директиве - Energy Performance of Buildings Directive EU/2010/31, то јест Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the energy performance of buildings (recast), COM/2021/802 final.
- [39] Закон о климатским променама, Сл. гласник РС, бр. 26/2021. г.
- [40] Закон о одговорности правних лица за кривична дела, Сл. гласник РС, бр. 97/2008. г.
- [41] Закон о процени утицаја на животну средину, Сл. гласник РС, бр. 135/2004 и 36/2009. г.
- [42] Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину, Сл. гласник РС, бр. 135/2004 и 88/2010. г.
- [43] Јолцић Владан & Јовашевић Драган (2013): Еколошки прекршаји у правном систему Републике Србије - теоријско-практички приступ, Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- [44] Јолцић Владан & Јовашевић Драган (2013): Еколошки привредни преступи - специфичност правног система Републике Србије; Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- [45] Јолцић Владан (1995): Еколошки криминалитет у праву и стварности. Институт за криминолошка и социолошка истраживања; Београд.
- [46] Јолцић Владан (2007): Кривична, дисциплинска и материјална одговорност за загађивање животне средине, казнена политика у области заштите у свету и код нас, 2007.
- [47] Јолцић Владан (2010): Држава и њени органи од значаја за заштиту животне средине: политичко-правни приступ; Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 2010.
- [48] Јолцић Владан (2020): Еколошко право - Општи и Посебан део (са посебним освртом на негативне техногене утицаје), под: 9.2. - Методи правних наука, стр. 54-56.
- [49] Макро пројект Министарства науке Републике Србије, бр. 149016, за време 2011.-2019. г.: „Превенција криминала и других социјалних девијација“, те његовог подпројекта „Овлашћења, права, обавезе и одговорности државног апарата у заштити животне средине“.
- [50] Министарство рударства и енергетике: Интегрисани национални енергетски и климатски план (ИНЕКИП) Републике Србије за период до 2030. године, са визијом до 2050. године. Финална верзија, Београд, децембар, 2023. године; са: <https://www.mre.gov.rs/tekst/1115/-integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine.php>.
- [51] Уредба о врстама активности и гасовима са ефектом стаклене баште, Сл. гласник РС, бр. 13/2022. г.